

IMUNOENZYMOVÉ METODY

EIA

RIA

- ✓ **zdravotní riziko**
- ✓ **krátký poločas rozpadů izotopů**
- ✓ **nákladné zařízení na měření radioaktivity**

EIA

- ✓ **místo radioaktivity se měří enzymová aktivita**
- ✓ **není zdravotní riziko**
- ✓ **není nutné nákladné přístrojové vybavení**
- ✓ **reagencie jsou obvykle stálé**
- ✓ **metoda je levnější**
- ✓ **menší časová náročnost**
- ✓ **stejná citlivost jako RIA**
antigen s M_r 10 000 lze stanovit již při koncentraci
10 pg/ml
- ✓ **je možná automatizace**

TYPY EIA

- ❑ který reaktant se má stanovit (Ab nebo Ag)
- ❑ který reaktant je značený
- ❑ podle charakteru reakce (kompetice nebo nekompetice)
- ❑ podle toho jestli je třeba oddělit volný označený reaktant od vázaného v imunokomplexu

Rozdělení EIA

podle toho, zda **aktivita enzymu**
v konjugátu zůstane nezměněná nebo se mění:

- ❖ **Homogenní EIA**

katalytická aktivita se mění

- ❖ **Heterogenní EIA**

katalytická aktivita

enzymu v konjugátu se nemění

HOMOGENNÍ EIA

aktivita enzymu, který byl konjugován haptenem nebo antigenem, se po vazbě na protilátku **mění**

Provedení:

Nechá se reagovat známé množství označeného hapténu (antigenu) s limitovaným množstvím Ab. Aktivita enzymu je přímo úměrná množství konjugátu navázaného na protilátku.

Výhoda: není třeba separace

anglicky: EMIT (*enzyme multiplied immunoassay technique*)

Enzymová aktivita konjugátu se po vazbě na protilátku může **snížovat nebo zvyšovat**.

❖ **snížení enzymové aktivity**

inhibice aktivity enzymu v konjugátu po navázání Ab
enzym-hapten má aktivitu a rozkládá substrát
za vzniku produktu:

Když přidáme protilátku vznikne komplex, který nemá enzymovou aktivitu:

množství přidaného haptenu je přímo úměrné obnovené enzymové aktivitě

Pro volný haptén má protilátka vyšší afinitu, a proto H vytěsňuje z vazebných míst konjugát EH (kompetice).

EH-Ab + H → EH + H-Ab (aktivita se obnoví)
množství přidaného hapténu je přímo úměrné obnovené enzymové aktivitě.

ENZYMY PRO ZNAČENÍ HAPTENU

lysozym (EC 3.2.1.17)

malátdehydrogenasa (EC 1.1.1.37)

glukosa-6-fosfátdehydrogenasa (EC 1.1.1.49)

□ **Inhibice enzymové aktivity** je způsobena **konformačními změnami**, které způsobuje protilátka v okolí aktivního místa enzymu (lysozymu)

lysozym má na 97 pozici jeden ze 6 zbytků ϵ -aminoskupiny, na kterou se kovalentně váže haptén. Haptén se naváže v blízkosti katalytického místa, Ab ovlivňuje prostorové uspořádání

□ **Inhibice enzymové aktivity** je způsobena **znemožněním konformačním změn** nevyhnutelných pro vazbu substrátu (malátdehydrogenasa a glukoso-6-fosfátdehydrogenasa)

haptény se neváží do blízkosti katalytického místa, vazba Ab znemožňuje vznik konformačních změn, které indukují substrát těsně před navázáním se na enzym.

ojedinelý způsob, např. pro stanovení tyroxinu

Použití homogenní EIA

- ✓ **kvantitativní stanovení nízkomolekulárních látek –haptény**
- ✓ **byly však popsány i stanovení vysokomolekulárních látek**
- ✓ **koncentrace léků (antibiotika, omamné látky, hypnotika, sedativa, cytostatika, kardiotonika)**
- ✓ **koncentrace hormonů (tyroxin, trijodtyroxin, kortizol, estriol)**
- ✓ **kontrola hladin léků a hormonů – monitorování**
digoxin při léčení srdeční nedostatečnosti úzký rozsah hladin
překročení hladiny – toxické účinky
hledání správné dávky pro pacienta

Výhody homogenní EIA:

- ✓ jednoduchost
- ✓ rychlost (několik minut)
- ✓ automatizace – jednoduchá

Nevýhody homogenní EIA

- ✓ nižší citlivost než heterogenní EIA
- ✓ složitá příprava reagensů

HETEROGENNÍ EIA

- ❖ oddělení volného značeného reaktantu od značeného reaktantu vázaného v komplexu s protilátkou.
- ❖ aktivita značeného enzymu se nemění

Způsoby oddělení

- ✓ klasickou precipitací imunokomplexu v polyethylenglykolu
- ✓ pomocí druhé sekundární protilátky (jako RIA).
- ✓ jeden z reaktantů navázán na tuhý nosič (stěna zkumavky nebo jamky mikrotitr. dest.)
oddělení promytím nebo centrifugací

Jde o princip imunoadsorbentu = enzymová imunoadsorbní analýza (*enzyme-linked immunosorbent assay*) ELISA

Požadavky kladené na enzym (značku):

- malá relativní molekulová hmotnost
- vysoká stabilita
- vysoká enzymová aktivita
- schopnost vázat se na protilátky a různé funkční skupiny antigenů
- produkt enzymové reakce musí být barevný nebo detekovatelný
- enzym musí být snadno dostupný a levný

Nejčastěji používané enzymy:

- ❖ **křenová peroxidasa (EC 1.11.1.7)**
- ❖ **alkalická fosfatasa (EC 3.1.3.1)**
- ❖ **β -D-galaktosidasa (EC 3.2.1.23)**
- ❖ **glukosaoxidasa (EC 1.1.3.4)**

Typy ELISA:

- **kompetitivní ELISA pro antigeny a hapteny**
- **sendvičová ELISA pro antigeny (nekompetitivní nebo kompetitivní)**
- **nepřímá ELISA pro antigeny**
- **sendvičová ELISA pro protilátky**
- **ELISA na zachycení IgM**

substráty pro peroxidasu

3, 3', 5, 5'-tetramethylbenzidin

2,2'-azinobis(3-ethylbenzthiazolin-6-sulfonát) - ABTS

o-fenylendiamin

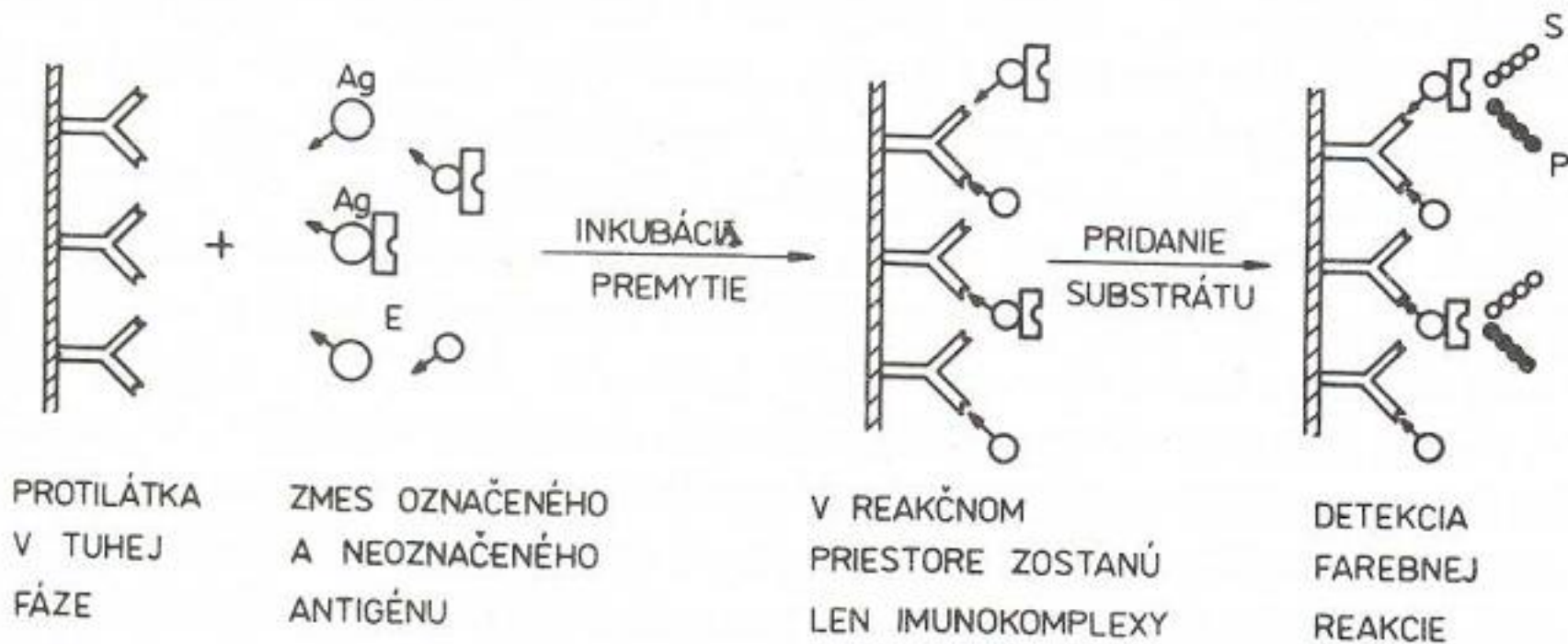
o-dianisidin

o-toluidin

substráty pro alkalickou fosfatasu

4-nitrofenylfosfát

Kompetitivní ELISA pro antigeny a hapteny

Princip:

- ✓ na tuhou fázi se naváže protilátka specifická pro antigen
- ✓ přidá se známé množství enzymem označeného antigenu
- ✓ a známé množství (standard) neznačeného antigenu nebo neznámé množství neznačeného antigenu (vzorek).
- ✓ značený antigen soutěží se standardním nebo neznámým neznačeným antigenem.
- ✓ po skončení inkubace se jamka promyje tlumivým roztokem, (odstraní se volné reaktanty)
- ✓ zůstanou jen značené a neznačené antigeny navázané na imobilizované protilátky.
- ✓ přidá se roztok substrátu

Vyhodnocení:

- ✓ čím víc bylo v reakční směsi neznačeného antigenu, tím méně je označeného antigenu v komplexu s protilátkou.
- ✓ intenzita zbarveného produktu se měří spektrofotometry pro ELISA techniky (reader),

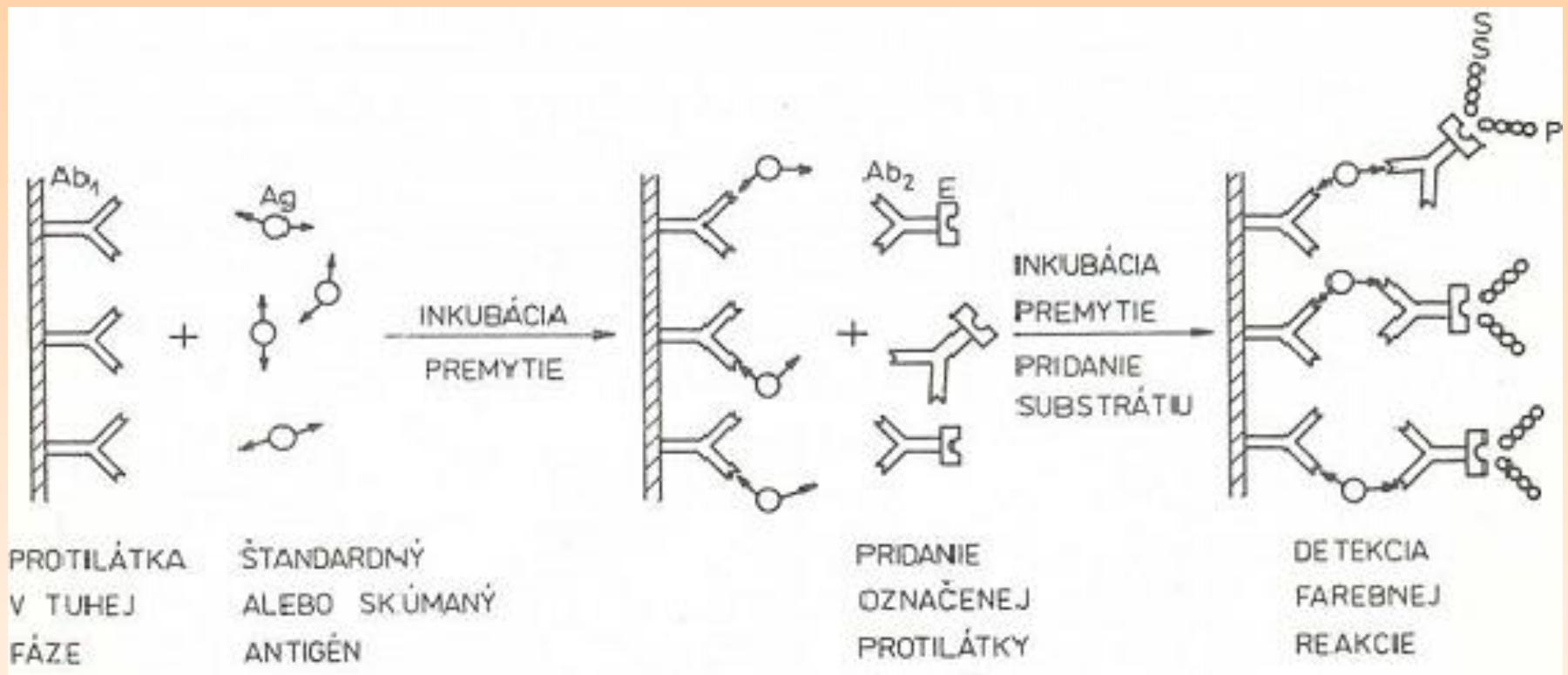
Použití:

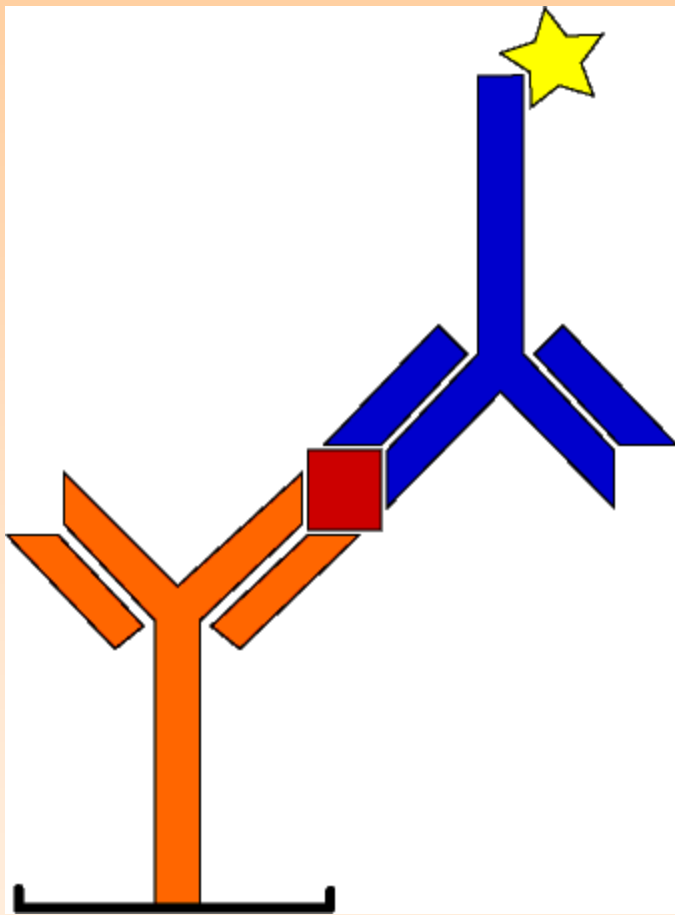
kvantitativní stanovení nízkomolekulárních látek,

Stanovení: **hormonů** (tyroxin, trijodtyroxin, prolaktin, inzulin, kortizol aj.)
léků (theofilin, digitoxin, digoxin)
proteinů (IgE, CEA)

CEA – karcinoembryonální antigen

Sendvičová ELISA pro antigeny

Sendvičová ELISA pro antigeny

Princip:

- ✓ **na tuhou fázi se opět naváže protilátka**
- ✓ **na ni se navazují známé (standardy) nebo neznámé (vzorky) množství antigenu**
- ✓ **po promytí se přidá volná enzymem značená protilátka, (reaguje z druhé strany s volnými determinantami antigenu navázaného v komplexu)**
- ✓ **reakční prostor se opět promyje**
- ✓ **přidá se substrát na detekci enzymové aktivity.**

Antigeny:

- ✓ nemusí být k dispozici značený čistý antigen, ale musí být známý obsah antigenu.

Protilátky:

- ✓ použité sérum musí mít vysoký titr přísně monospecifických protilátek.
- ✓ doporučuje se imobilizovat na tuhou fázi protilátku jiného izotypu než je volná označená protilátka.
- ✓ obě protilátky musí mít stejnou specifičnost
- ✓ antigeny musí mít nejméně dvě determinanty

**Nejvhodnější: makromolekulové antigeny
(HBsAg, IgE, CEA, feritin)
jejichž příprava v čisté formě je složitá**

HBsAg – povrchový antigen viru hepatitidy B

CEA – karcinoembryonální antigen

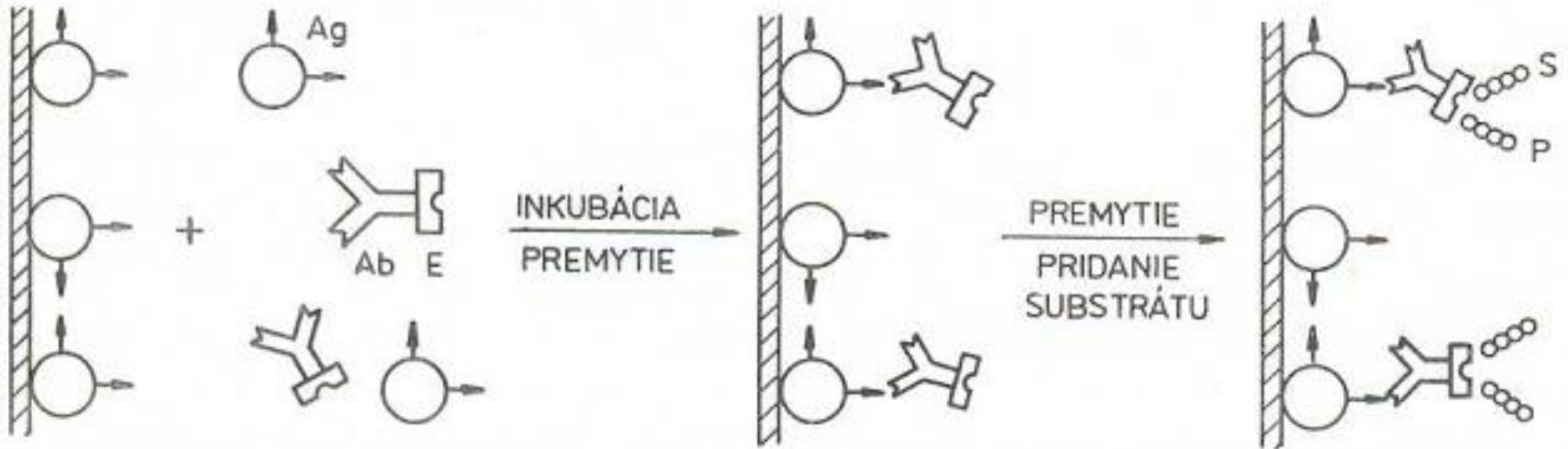
OBMĚNA: Dvojitá senvičová ELISA

Místo druhé označené protilátky se použije neoznačená protilátka a vzniklý komplex (Ab_1 -Ag- Ab_2) se detekuje **značeným antimonoglobulinem** (antiizotypová protilátka Ab_2)

Výhodou je možnost použít jednu komerčně dostupnou protilátku, která umožňuje kvantitativní stanovení různých antigenů.

Nevýhoda: prodloužení času analýzy
větší možnost nespecifických reakcí

Nepřímá ELISA pro antigeny

ANTIGÉN
V TUHEJ
FÁZE

ZMES VOL'NÉHO
ANTIGÉNU A
OZNAČENEJ
PROTILÁTKY

DETEKCIA
FAREBNEJ
REAKCIE

Princip:

- ✓ antigen se naváže na tuhou fázi (pokud se jedná o malý antigen, musí se předem navázat větší nosič BSA)
- ✓ zkoumaný roztok antigenu se smíchá se specifickou značenou protilátkou a směs se inkubuje s imobilizovaným antigenem.
- ✓ v kontrolní jamce se inkubuje směs, která neobsahuje antigen.
- ✓ po skončení inkubace se reakční jamky promyjí
- ✓ přidá se substrát

Vyhodnocení: rozdíl naměřené absorbance ve vzorku s volným antigenem a v kontrolní jamce určuje množství antigenu ve vzorku.

Je to **kompetitivní metoda**, v které o vazebné místo protilátky soutěží antigen imobilizovaný a antigen ve vzorku

Platí:

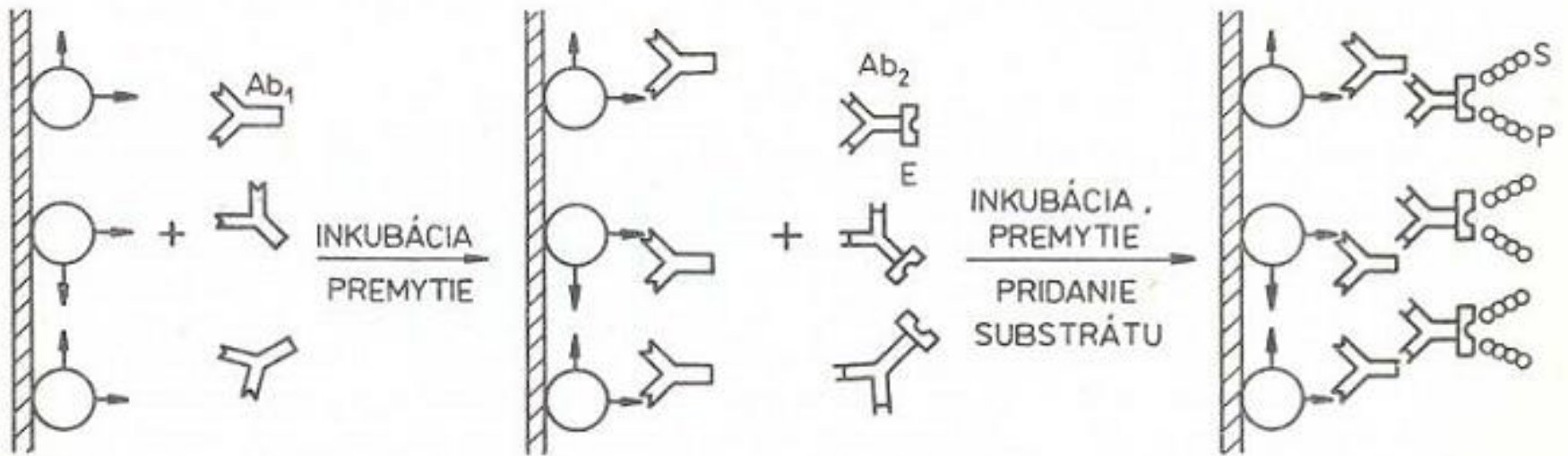
- ❖ Čím víc antigenu bude ve vzorku, tím méně protilátky se může navázat na imobilizovaný antigen a tím menší je intenzita zbarvení v reakčním vzorku.
- ❖ nejvíce zbarvený bude roztok v kontrolní jamce.

Modifikace:

Místo označené protilátky se použije **neoznačená protilátka** (např. ve formě králičího IgG) a imobilizované imunokomplexy se detekují pomocí značeného antiimunoglobulinu ve formě sekundární protilátky (např. prasečí IgG proti králičímu IgG)

Výhodou této modifikace je možnost použít komerčně dostupné značené protilátky.

Senvičová ELISA pro protilátky

ANTIGÉN
V TUHEJ
FÁZE

PROTILÁTKA
V SKÚMANEJ
VZORKE

PRIDANIE
OZNAČENÉHO
ANTIIMUNOGLOBULÍNU

DETEKCIA
FAREBNEJ
REAKCIE

Sendvičová ELISA pro protilátky (nepřímá ELISA na detekci protilátek)

Princip:

- ✓ antigen se naváže na tuhou fázi
- ✓ přidá se zředěné sérum (v kterém se má určit přítomnost protilátek)
- ✓ po inkubaci se jamky promyjí
- ✓ přidá se enzymem značená sekundární protilátka
- ✓ opět se promyje
- ✓ přidá se enzymový substrát

Využití: důkaz protilátek proti HIV-1, jednomu z virů vyvolávající syndrom získané imunitní nedostatečnosti AIDS. Lze stanovit v čase kratším jak 3 hodiny.

Metoda se využívá v diagnostických soupravách na důkaz přítomnosti protilátek proti různým původcům infekčního onemocnění.

Diagnostické soupravy tohoto typu obsahují:

- ✓ virový, bakteriový nebo parazitní antigen (většinou imobilizovaný na tuhé fázi)
- ✓ kontrolní pozitivní a negativní sérum
- ✓ při vlastním stanovení se porovnává testované sérum s oběma kontrolními séry.

Modifikace: dvojitá sendvičová ELISA

(stejný princip jako při dvojité sendvičové ELISA pro antigeny).

Je citlivější jako jednoduchá sendvičová ELISA ,ale na druhé straně je méně specifická.

SENDVIČOVÁ ELISA PRO PROTILÁTKY

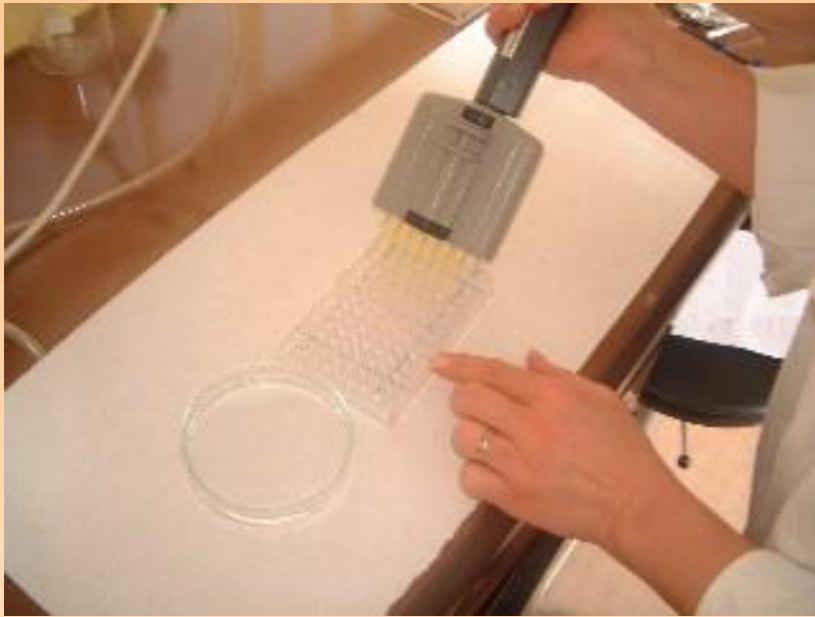
PRAKTICKY

**Pipetování antigenu a protilátky
do destičky s imobilizovaným
antigenem**

1. inkubace

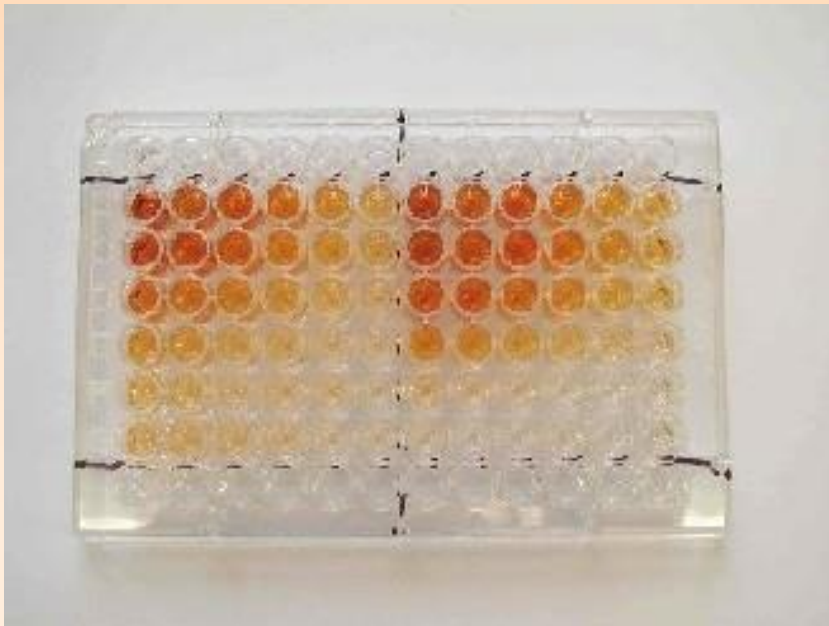
**Odstranění nenavázaných složek
pomocí promývačky**

Pipetování sekundární protilátky značené enzymem a následná druhá inkubace.

Po odstranění nenavázaných složek pipetování substrátu pro enzym.

Enzymová reakce a její zastavení kyselinou sírovou.

Měření absorbance pomocí fotometru (ELISA-reader pro automatické měření absorbance v mikrotitračních destičkách)

Sendvičová ELISA důkaz protilátek proti HIV-1 (Roche)

1.

1. 0,01 mL SKÚMANEJ VZORKY ŠÉRA (SV)
 2. 0,01 mL NEGATÍVNEHO KONTROLNEHO ŠÉRA (NK)
 3. 0,01 mL POZITÍVNEHO KONTROLNEHO ŠÉRA (PK - 3x)
 2. 1 mL TLMIVÉHO ROZTOKU
 3. 1 ČASTICA (GULÖČKA) OBALENÁ VÍRUSOVÝM ANTIGÉNOM

2.

PRVÁ
1h INKUBÁCIA
PRI 37°C

3.

PREMYTIE

4.

PRIDAŤ PO 0,25 mL
ANTI - ĽUDSKÉHO
IMUNOGLOBULÍNU
OZNAČENÉHO
PEROXIDÁZOU

5.

DRUHÁ
1h INKUBÁCIA
PRI 37°C

6.

PREMYTIE

7.

PRIDAŤ PO
0,25 ml.
PRACOVNÉHO
ROZTOKU
SUBSTRÁTU
(O-FENYLÉN-
DIAMÍN)

8.

INKUBÁCIA
30 min PRI
LABORATÓRNEJ
TEPLOTE
V TME

9.

PRIDAŤ PO
1 mL KYSELINY
SÍROVEJ

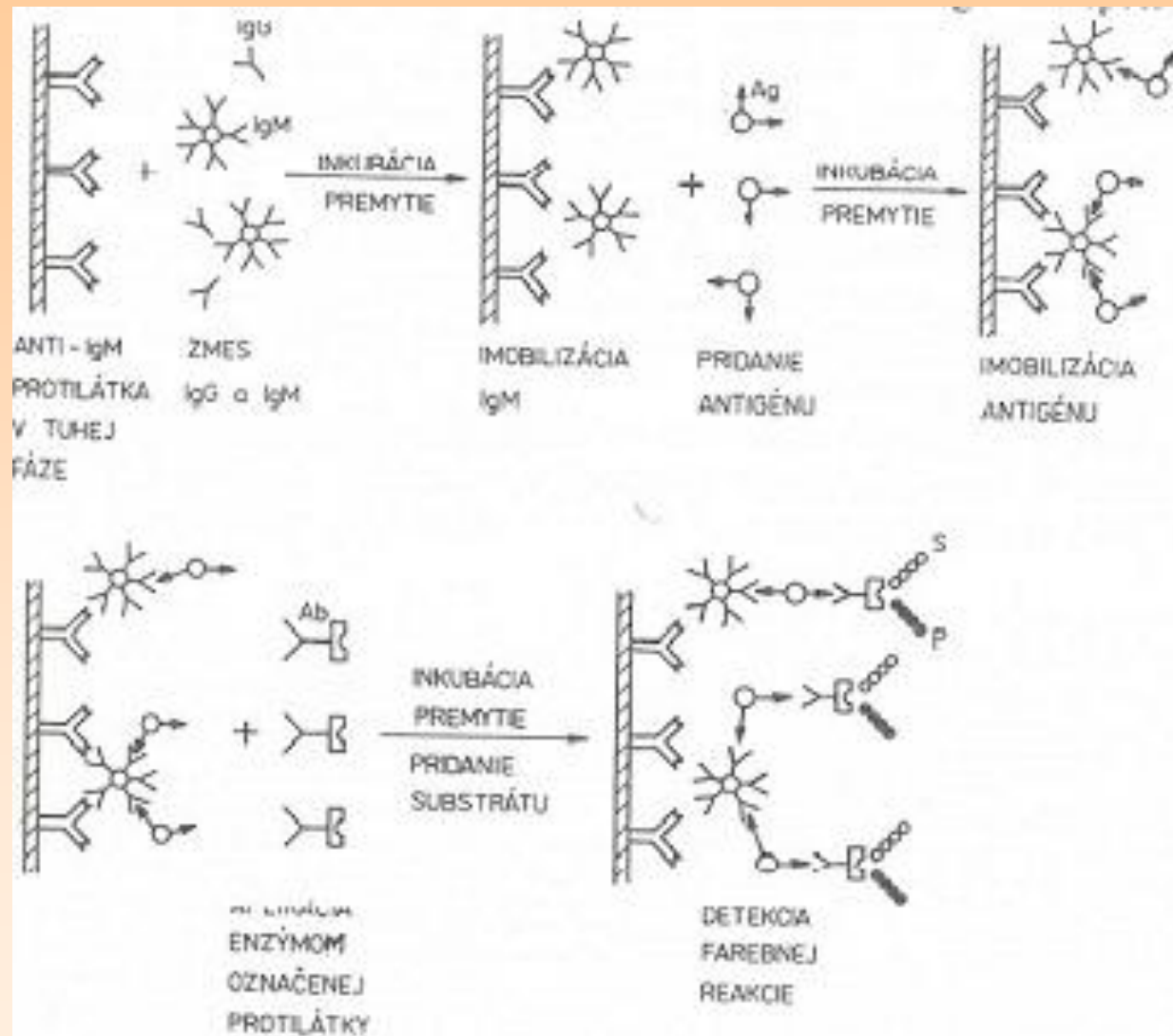
10.

ZMERAŤ
ABSORBANCIU
FAREBNÉHO
ROZTOKU

492 nm

ELISA na zachycení protilátek IgM (IgM-capture)

Princip:

- ✓ na tuhou fázi se nejprve naváže anti-IgM protilátka, která z vyšetřovaného séra vychytá všechny IgM.
- ✓ po promytí se přidá antigen (naváže na IgM, které pro něj mají specifické místo)
- ✓ po promytí se přidá specificky označená protilátka proti antigenu.
- ✓ po inkubaci a promytí se přidá substrát

Využití: na důkaz protilátek proti některým virovým antigenům, např. proti viru hepatitidy A